

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

Katedra kulturních a náboženských studií

Laici v liturgii

Bakalářská práce

Autor: Petr Sodomka

Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Náboženská výchova

Vedoucí práce: PhDr. Radek Martinek, Ph.D.

Zadání bakalářské práce

Autor: Petr Sodomka

Studium: P131438

Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Náboženská výchova

Název bakalářské práce: **Laici v liturgii**

Název bakalářské práce AJ: The Laity in the Liturgy

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Práce se věnuje tomu, jaké úlohy mohou zastávat laici při liturgii, především při slavení eucharistie. Jelikož eucharistie není jedinou formou liturgie, věnuje se práce, také úlohám laiků při slavení svátostí a svátostin. Je zmíněn i historický vývoj služby laiků od první církve, až po současnost. Vyjasnění pojmu laik ve smyslu biblickém a dogmatickém. Postavení laika v liturgii v historickém přehledu. Cílem této práce je ukázat, existenci mnoha způsobů, jak se mohou laici aktivně zapojit do slavení liturgie zvláště ve světle druhého vatikánského koncilu a současných církevních dokumentů.

Dokumenty II. vatikánského koncilu, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2002
Všeobecné pokyny k Římskému misálu, ČBK, Praha, 2003 ADAM Adolf, Liturgika: křesťanská bohoslužba a její vývoj, Vyšehrad, Praha, 2008 RICHTER Klemens, Liturgie a život, Vyšehrad, Praha, 2003 NEUNER Peter, Laici a klérus? Společenství Božího lidu, Vyšehrad, Praha, 1997

Garantující pracoviště: Katedra kulturních a náboženských studií,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: PhDr. Radek Martinek

Oponent: Mgr. Jan Hojda, Th.D.

Datum zadání závěrečné práce: 25.11.2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval pod vedením PhDr. Radka Martinka, Ph.D. samostatně a uvedl jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne _____

Petr Sodomka

Poděkování

Rád bych poděkoval vedoucímu mé bakalářské práce PhDr. Radku Martinkovi, Ph.D. za odborné vedení, za pomoc a rady při zpracování této práce.

Anotace

SODOMKA, Petr. Laici v liturgii. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2016. 36 s. Bakalářská práce.

Práce se ve své první části věnuje historickému vývoji liturgie a tomu, jak se v historii měnila úloha laika v liturgii. Historii tohoto tématu popisuje od doby Starého zákona a prvních křesťanských obcí, přes období středověku vrcholící Tridentským koncilem, až po její obnovu na II. vatikánském koncilu a současnost. V druhé části se práce věnuje konkrétním laickým službám v současnosti. Nejprve jsou popsány laické služby při slavení eucharistie. Protože eucharistie je vrcholem a zároveň zdrojem všech svátostí a veškeré služby Bohu. Přestože je eucharistie nejdůležitější, není jedinou službou Bohu, a proto jsou dále popsány i některé další služby laiků mimo slavení eucharistie. Práce dokazuje, že existuje v církvi mnoho služeb, které mohou zastávat laici.

Klíčová slova: liturgie, laik, klérus, církvev, aktivní účast

Annotation

SODOMKA, Petr. *The Laity in the Liturgy*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2016. 36 pp. Bachelor Thesis.

Work in its first part deals with the historical development of the liturgy and with the history of the changing role of the laity in the liturgy. This topic describes the history from the time of the Old Testament and early Christian communities across the Middle Ages, culminating with the Council of Trent, up to its renewal on Vatican Council II and the present. The second part deals with specific lay services there. First, it describes a lay service in the Eucharistic celebration. As the Eucharist is the summit and at the same time the source of all the sacraments, and all the service to God, and thus liturgy. In spite of the fact that the Eucharist is the most important, it is not the only service to God, therefore, there are also described other lay services, except the Eucharistic celebration. The paper shows that there are many services in the Church that can be held by the laity.

Keywords: liturgy, the laity, clergy, the Church, active participation

Obsah

1	Úvod.....	9
2	Co je to liturgie a kdo je to laik?	10
2.1	Význam a historie slov liturgie a laik	10
2.2	Podstata liturgie	12
2.3	Obsah liturgie.....	13
2.4	Nositelé liturgie.....	14
2.5	Vymezení pojmů „liturgie“ a „laik“ v historii	14
2.5.1	Raná církev	15
2.5.2	Raný středověk (4. – 6. století).....	17
2.5.3	Vrcholný středověk	18
2.5.4	Po Tridentuském koncilu.....	19
2.5.5	II. vatikánský koncil	22
3	Služby laiků.....	26
3.1	Laické služby při slavení eucharistie	26
3.1.1	Akolyta	26
3.1.2	Lektor	28
3.1.3	Hudební služby v liturgii	28
3.1.4	Ministrant	30
3.1.5	Kostelník – sakristán	30
3.2	Služby laiků mimo slavení eucharistie	31
3.2.1	Křestní a biřmovací kmotrovství.....	31
3.2.2	Účast na modlitbě církve	31
3.2.3	Pobožnosti	32
4	Závěr.....	33
	Použitá literatura a prameny.....	35

Seznam použitých zkratk

CIC	Kodex kanonického práva z roku 1983
IGMR	Všeobecné pokyny k římskému misálu (Editio typica tertia 2002)
LG	Lumen gentium
SC	Sacrosanctum Concilium

Knihy Nového zákona:

1K	První list Korint'ánům
1Pt	První list svatého Petra
Sk	Skutky apoštolů
Žd	List Židům

Knihy Starého zákona:

Ex	Exodus
Jer	Jeremiáš
Oz	Ozeáš

1 Úvod

Liturgie je jedním ze srozumitelných způsobů, jak je možné viditelně předávat svědectví o křesťanské víře v trojjediného Boha. Na následujících stránkách se pokusíme znovu otevřít téma, jež uvedl do většího povědomí II. vatikánský koncil. Budeme se zabývat tím, jakým způsobem mohou mít všichni křesťané účast na liturgické službě. Liturgii můžeme definovat jako veřejnou bohopoctu, ale z této definice můžeme nabýt dojmu, že jde pouze o konání člověka vůči Bohu. Slovo „liturgie“ má mnohem hlubší obsah, je dalším účinkováním spásy, kterou vykonal Bůh v Ježíši Kristu skrze Ducha svatého. Můžeme tedy pozorovat dva směry, první přichází od Boha, kdy se k nám sklání a druhým směrem je to, že na tento příklon aktivně odpovídáme především vírou, nasloucháním a chválou.

K této účasti na liturgii jsou zváni všichni věřící, jak dokládají slova otců II. vatikánského koncilu v *Konstituci o posvátné liturgii – Sacrosanctum Concilium*: „*Matka církev si velmi přeje, aby byli všichni věřící vedeni k plné, uvědomělé a aktivní účasti na liturgických úkonech, jak ji vyžaduje sama povaha liturgie.*“ Nejen kněží, ale i laikové jsou povoláni k účasti na liturgii na základě svého křtu: „*K takové účasti je křesťanský lid jako ,vyvolený rod, královské kněžstvo, národ svatý, lid patřící Bohu jako vlastnictví‘ mocí křtu oprávněn i zavázán.*“¹

Podle běžných slovníků cizích slov znamená slovo „laik“ v obecném povědomí „neodborník“, „světský člověk“, „nekněz“². Kdo je tedy laik ve vztahu k liturgii a církvi obecně, jak v historii, tak v současnosti? Jaké jsou možnosti laiků v účasti na liturgii? Na tyto i další otázky se tato práce pokusí najít odpovědi.

¹ *Konstituce o posvátné liturgii – Sacrosanctum Concilium* (dále jen SC), článek 14 In: *Dokumenty II. vatikánského koncilu*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002.

² Srov. *Význam slova laik* [online]. [cit. 2016-03-19]. Dostupné z: <http://www.slovník-cizich-slov.cz/laik.html>

2 Co je to liturgie a kdo je to laik?

Každá společnost nebo společenství, ať profánní nebo náboženské mají nějaké své rituály. *Rituál je způsob chování, který je založený na tradičních pravidlech, také činnost neinstrumentální povahy, která má přesně stanovený postup, velmi často se opakuje a může nabývat zcela rutinního charakteru. Rituál slouží k zajištění správného, úspěšného, opakovaného provedení žádoucích činností pro spolehlivé dosažení cíle a napomáhá upevnění společenské organizace.*³ V křesťanství nazýváme rituály, které vyjadřují úctu k Bohu liturgií.

Laikem se obecně nazývá každý, kdo není odborníkem v nějakém oboru lidské činnosti. Dnes se v církevním prostředí takto nazývá ten, kdo není nositelem církevního úřadu. Ne vždy byl výklad slova laik tak jednoznačný, jak si ukážeme dále.

2.1 Význam a historie slov liturgie a laik

Řecké slovo „λειτουργία“ (leitourgía) – liturgie, se skládá z podstatného jména „ἔργον“ (ergon) – dílo a přídatného jména „λειτος“ (leitós) – patřící k lidu. V doslovném překladu tedy „λειτουργία“ znamená dílo lidu. Bylo používáno pro různé služby, které sloužily všemu lidu, konané buď bohatými měšťany, nebo jednotlivými městy. Například vybavení chóru v řeckém divadle, veřejné hostiny při různých státních příležitostech a jiné.⁴

V řeckém překladu Starého zákona – Septuagintě – se slovo liturgie používá pro službu kněží a levitů v jeruzalémském Chrámě. V Novém zákoně je používáno ve stejném významu. Jednou je dokonce v Listu Židům použito přímo ve spojitosti s Ježíšem, jako „*máme ... služebníka svatyně a pravého Stanu*“⁵. „*Ale nyní se Kristu dostalo o to vznešenější služby*“⁶ v řeckém originále „liturgie“.

Na řecky mluvícím východě je slovo „liturgie“ nejprve používáno pro službu Bohu i obci, ale velmi brzy se začíná používat zúžený význam pouze pro slavení eucharistie. Tento význam se v této oblasti dochoval dodnes. Pro Západ byl tento výraz neznámý

³ Srov. *Rituál* [online]. [cit. 2016-03-19]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Ritu%C3%A1l>

⁴ Srov. ADAM, Adolf. *Liturgika: křesťanská bohoslužba a její vývoj*. Praha: Vyšehrad, 2008. s. 17

⁵ Žd 8,1n – Zkratky Biblických knih jsou uváděny podle Českého ekumenického překladu. Biblické citace pokud není uvedeno jinak, jsou použity z: *Jeruzalémská bible: Písmo svaté vydané Jeruzalémskou biblickou školou*. 1. české vyd. Překlad František X Halas, Dagmar Halasová. Praha: Krystal OP, 2009.

⁶ Žd 8,6

a pro bohoslužebné úkony se používalo více latinských výrazů. Slovo „liturgie“ se začíná na Západě používat až v 17. a 18. století především zásluhou humanistů a zároveň bylo i převzato reformačními církvemi ve smyslu křesťanské bohoslužby.⁷

Na první pohled se zdá význam slova „laik“ velice jednoduchý a každému srozumitelný, ale začneme-li pátrat po jeho významu ve Starém zákoně, přes Nový zákon až do současnosti, zjistíme, že jeho význam nebyl vždy stejný. Slovo laik pochází z řeckého přídavného jména „λαϊκός“ (laikos) – „patřící k lidu“, které se odvozuje od podstatného jména „λαός“ (laos) – lid. V běžné mimobiblické řečtině se „λαός“ používá pro množství lidí, kteří spolu však nemusí mít nic společného.

Do biblického myšlení se slovo „λαός“ dostalo přes Septuagintu, kde se oproti běžné řečtině nepoužívá pro libovolný lid, ale pro zcela konkrétní „lid Boží“. Jestliže Septuaginta mluví o jiných národech než o Izraeli, používá slova „ἔθνος“ (ethnos) – národ, častěji v plurálu „ἔθνη“ (ethné) – národy. Naproti tomu se na několika málo místech Starého zákona používá „λαός“ ve významu masy lidí v protikladu k jejich vůdcům. Například v knize Exodus „*Ale kněží a lid at' nepřekračují hranice*“⁸, nebo u proroka Jeremiáš čteme: „*Kněží, proroci a všechen lid slyšeli, jak Jeremiáš v Jahvově Chrámě pronáší tato slova.*“⁹ I přesto, že je ve Starém zákoně tento význam použit minimálně, stane se později nejčastějším významem slova „laik“ a v tomto významu je chápán i v současné teologii.

V Novém zákoně se slovo „λαός“ vyskytuje poměrně v hojném počtu, ale také v různých významech. Nejčastěji používaným významem je velké množství lidí, stejně jako v mimobiblické řečtině. Druhým nejčastějším významem je stejné pojetí jako v Septuagintě, tedy jako Izrael – Boží lid v protikladu k pohanským národům. Novým významem je použití slova „λαός“ pro křesťanskou obec, která vyrůstá z „ἔθνη“ (ethné) - pohanů. Přesto, že se jedná o nejméně používaný význam slova „λαός“, když už je v Novém zákoně použito, zahrnuje vždy všechny, kteří patří do církevní obce, tedy jak klérus, tak „obyčejný“ lid. Z toho vyplývá, že dnešní význam slova „laik“ nemůžeme odvozovat od substantiva „λαός“, ale z adjektiva „λαϊκός“ – náležející lidu.

⁷ Srov. ADAM, Adolf. *Liturgika: křesťanská bohoslužba a její vývoj*. s. 17–18

⁸ Ex 19,24

⁹ Jer 26,7

Nejprve byl výraz laikos používán pouze pro věci, které nebyly používány pro žádné kultické nebo náboženské účely. Později se slovo „λαϊκός“ začalo přeneseně používat i pro osoby, pro rozlišení lidu a kněží, například u proroka Ozeáše. „*Ale s knězem bude stejně jako s lidem.*“¹⁰ V Novém zákoně v tomto smyslu slovo „λαϊκός“ nenajdeme, protože Ježíšem je všechno posvěceno, a proto není nic vyloučeno z bohoslužby. Stejně tak přenesený význam na osoby zde není použit, protože v tomto případě Nový zákon nepoužívá negativní vyjádření laikos, ale spíše pozitivní označení: věřící, pokřtění, posvěcení, křesťané, které je nevymezují vůči služebným úřadům. Naopak nositelé úřadu jsou označováni jinak než ostatní.¹¹ Přesto i výrazy používané pro nositele úřadu byly v Novém zákoně používány často pro všechny křesťany. Klérus z řeckého „κλήρος“ (kléros) – los, který někomu připadne, je chápán jako lid Boží, ne jako zvláštní stav. Slovo „kněz“ se používá ve třech významech a to pro kněze Starého zákona, v Listu Židům výhradně pro Ježíše Krista a nakonec jako „*královské kněžstvo*“¹², tedy opět všechen Boží lid. Slovo duchovní označuje ty, kteří žijí z Krista, protože obdrželi jeho Ducha, tedy opět zahrnuje tento výraz všechny křesťany.¹³ Knihy Nového zákona rozlišují pouze mezi věřícími a nevěřícími, ale nečiní žádné rozdíly mezi věřícími, ve smyslu vymezení jedné skupiny vůči druhé.

2.2 Podstata liturgie

Slovy II. vatikánského koncilu, konkrétně z Konstituce o posvátné liturgii – *Sacrosanctum concilium*, která je výsledkem dlouholeté snahy najít pravé poznání a liturgickou praxi.¹⁴ „*Právem se tedy liturgie chápe jako vykonávání kněžství Ježíše Krista. V liturgii jsou znamení, která lze vnímat smysly. Tato znamení značí posvěcení člověka a způsobem každému z těchto znamení vlastním je uskutečňují. Liturgie je také veřejná bohoocta, kterou koná tajemné tělo Ježíše Krista, a to hlava i údy.*“¹⁵

Z toho vyplývá, že liturgie je především dílo Boží směřující k člověku, jako pokračování dějin spásy. Jejím cílem je především posvěcení člověka, což ale neznamená,

¹⁰ Oz 4,9

¹¹ Srov. NEUNER, Peter. *Laici a klérus? Společenství Božího lidu*. Praha: Vyšehrad, 1997. ISBN 978-80-7021-141-5 s. 29

¹² 1Pt 2,9

¹³ Srov. NEUNER, Peter. *Laici a klérus? Společenství Božího lidu*. s. 33

¹⁴ Srov. ADAM, Adolf. *Liturgika: křesťanská bohoslužba a její vývoj*. s. 18

¹⁵ SC 7

že by měl být člověk pasivní. Jelikož je člověk svobodný a obdařen duchem, má být připraven k slyšení a víře. V liturgii nejde o jednotlivce, ale o společenství Božího lidu – církve, jejíž hlavou je Kristus a všichni společně odpovídají na spasitelné Boží působení svým díků činěním.¹⁶ „*Liturgie je aktivní společenství velekněze Ježíše Krista a jeho církve vedoucí k posvěcení člověka a k oslavě nebeského Otce. Právem se o liturgii mluví také jako o „dialogu mezi Bohem a lidmi“.*“¹⁷

Liturgie (λειτουργία – leiturgia) je vedle zvěstování víry (μαρτυρία – martyria) a pomáhající služby (διακονία – diakonia) základním a nejdůležitějším projevem víry církve. „*Proto každé slavení liturgie je činnost vynikajícím způsobem posvátná: je to dílo Krista kněze a jeho těla, církve. Z hlediska účinnosti se jí žádná jiná činnost církve titulem ani stupněm nevyrovná.*“¹⁸ „*Přesto však je liturgie vrchol, k němuž směřuje činnost církve, a zároveň zdroj, z něhož vyvěrá veškerá její síla.*“¹⁹

2.3 Obsah liturgie

Chápeme-li liturgii jako dialogickou bohoslužbu, může mít mnoho různých forem. Nejdůležitější formou je eucharistie, ze které všechny ostatní formy více či méně vycházejí. Přestože je eucharistie středem všech svátostí, tak první místo mezi svátostmi patří iniciačním svátostem křtu a bířmování. Skrze tyto svátosti je člověk začleňován do společenství církve a získává tak přístup k ostatním svátostem. Uzdravující svátosti – svátost smíření a pomazání nemocných pomáhají křesťanům v jejich různých životních situacích k uzdravení duše i těla. Svátost manželství a svátost svěcení povolávají a zmocňují ke službám v církvi. Nejen součástí všech svátostí by mělo být hlásání Božího slova ve čtení a kázání, ale důležitá je samostatná bohoslužba slova. II. vatikánský koncil mluví o tom, že je třeba poskytovat věřící „bohatší stůl Božího slova.“²⁰ Důležitou součástí liturgie je také Liturgie hodin. „*Podle staré křesťanské tradice je cílem denní modlitby církve posvěcení dne i vsí lidské činnosti.*“²¹

¹⁶ Srov. ADAM, Adolf. *Liturgika: křesťanská bohoslužba a její vývoj*. s. 19

¹⁷ J. E. LENGELING, *Liturgie – Dialog zwischen Gott und Mensch* In: ADAM, Adolf. *Liturgika: křesťanská bohoslužba a její vývoj*. s. 19

¹⁸ SC 7

¹⁹ SC 10

²⁰ SC 51

²¹ *Denní modlitba církve*. 4. vydání. Kostelní Vydří: KNA, 2002. ISBN 80-7192-588-8. s. 5

V liturgii mají své místo také svátostiny, různá svěcení a žehnání. Nesmíme zapomenout na různá liturgická shromáždění, jako jsou pobožnosti, slavnosti a procesí místních církví.²² „Uvedené pobožnosti se mají konat se zřetelem k liturgickým dobám a v souladu s posvátnou liturgií. Z ní mají nějakým způsobem vycházet a k ní přivádět lid, neboť ona je svou povahou daleko převyšuje.“²³

2.4 Nositelé liturgie

Z podstaty liturgie vyplývá, že hlavními nositeli liturgie jsou Kristus a církev. Církev je reprezentována shromážděním věřících. Důležité postavení mají v těchto shromážděních nositelé úřadu – biskupové, kněží a jáhni. Některé liturgické úkony jsou vyhrazeny pouze těmto svěceným osobám, především z důvodu svátostného zmocnění k těmto úkonům.

Jelikož mají i laici mocí křtu a biřmování účast na všeobecném kněžství jsou spolunositeli bohoslužby. Každý křesťan je povolán k tomu, aby se otvíral působení Božího slova a připojil se k modlitbám chval, díků a proseb církevní obce. Laici jsou k této „aktivní účasti“ („participatio actuosa“) vyzýváni koncilními otci: „*Tuto plnou a aktivní účast všeho lidu je třeba při obnově a přestování posvátné liturgie mít co nejvíce na zřeteli. Je to první a nezbytný zdroj, ze kterého mají věřící čerpat skutečně křesťanského ducha.*“ Kněží mají věřící vést k aktivní účasti: „*Proto se mají duchovní správci o takovou účast na liturgii svědomitě snažit v celé pastorační činnosti patřičným poučováním.*“²⁴

O jednotlivých službách laiků v liturgii pojednávají další kapitoly této práce.

2.5 Vymezení pojmů „liturgie“ a „laik“ v historii

Pokud chceme co nejvíce proniknout do podstaty jakéhokoliv lidského konání, měli bychom nejprve zjistit, jaký byl historický vývoj této činnosti. Totéž platí pro pochopení dnešního postavení laiků v liturgii, je třeba, abychom se seznámili s tím, jaký byl vývoj postavení laiků i samotné liturgie v různých obdobích dějin.

²² Srov. ADAM, Adolf. *Liturgika: křesťanská bohoslužba a její vývoj*. s. 22–23

²³ SC 13

²⁴ SC 14

2. 5. 1 Raná církev

V novozákonních spisech nenajdeme žádný ucelený popis křesťanské bohoslužby, ale nalezneme zde velké množství zpráv o tom, jak se scházeli ke společným modlitbám a lámání chleba. Nejprve se jeruzalémská církevní obec setkávala společně s ostatními židy především v Chrámě k tradičním židovským modlitbám. „*Petr a Jan šli nahoru do Chrámu na modlitby o deváté hodině.*“²⁵ Mimo tato zejména sobotní setkávání v chrámě se začínali scházet v neděli v domech k lámání chleba a agapé. „*První den v týdnu jsme se sešli k lámání chleba; Pavel, který měl příští den odejít, s nimi promlouval. ... Pak šel zase nahoru, lámal chléb a pojedl.*“²⁶ K „aktivní účasti“ na shromáždění vyzývá už Pavel, ale zároveň nabádá k tomu, aby se to nepřehánělo. „*Co z toho vyplývá, bratři? Když se shromažďujete, každý může znát nějaký chvalozpěv, nějaké ponaučení, nějaké zjevení, nějakou řeč v jazyce, nějaký výklad. Ať se vše děje tak, aby to bylo k poučení. Mluví někdo jazykem? Ať to dělají dva nebo nanejvýš tři a jeden po druhém; a ať je tam někdo kdo vykládá. ... Ale všechno ať se děje důstojně a spořádaně.*“²⁷

Pohled na to, jak vypadala liturgie na přelomu prvního a druhého století, nacházíme v Didaché – Učení dvanácti apoštolů. Tento spis byl nalezen teprve v roce 1873 v cařihradské knihovně, jako součást kodexu kláštera Svatého hrobu.²⁸ Najdeme zde informace o tom, jak se uděloval křest, o postu a modlitbě, o slavení eucharistie a agapé a o slavení v neděli. „*Ohledně díkůvzdání, takto budete děkovat: Nejprve o Kalichu: „Děkujeme ti, Otče náš, za svatou révu“ ... Pak o nalámaném chlebu: „Děkujeme ti Otče náš, za životní poznání, s nímž jsi nás seznámil skrze Ježíše svého služebníka; tobě sláva na věky.“ ... Nikdo ať nejí a nepije z vašeho díkůvzdání, jedině pokřtění ve jménu Páně, neboť o tom řekl Pán: „Nedejte svatého psům.“*“²⁹

Další informace o slavení liturgie máme z listů biskupa Ignáce z Antiochie z doby kolem roku 110, kolem roku 150 vznikla apologie mučedníka Justina, která mimo jiné popisuje eucharistickou bohoslužbu. Z období kolem roku 250 máme první doslovné znění liturgických textů v církevním řádu od římského kněze Hippolyta. Je v něm

²⁵ Sk 3,1

²⁶ Sk 20,7.11

²⁷ 1K 14, 26n.40

²⁸ Srov. *Spisy apoštolských otců*. 3., rev. vyd. Překlad Ladislav Varcl, Jan Sokol. Praha: Kalich, 2004.

Studijní texty (Kalich), sv. 2., s. 11

²⁹ *Didaché* 9, 1-5 In: *Spisy apoštolských otců*.

obsažena eucharistická modlitba, která se dnes po několika úpravách používá v Římském misálu jako II. eucharistická modlitba. Hippolytovy informace o křtu a eucharistii v podstatném potvrzují i spisy Tertuliána (†220) a Cypriána (†258). V těchto všech zdrojích prvních třech století lze nalézt jednotnou strukturu, především při slavení eucharistie, i když lze pozorovat drobné rozdíly.³⁰

V této době je rozdíl mezi nositeli úřadu a laiky minimální, biskupové a kněží byli chápáni jako jedni ze společenství a jejich úkol spočíval především v autoritě církve a předsednictví při liturgii. U Klementa z Alexandrie († před 216) nalézáme přenesení pojmu laik z židovské bohoslužby do křesťanství. „Vysvětluje, že Pavel dovolil, manželství jednoho muže pouze s jednou ženou kněžím, jáhnům i laikům.“³¹ S Tertuliánem se začalo používat slovo laik pro ty, kdo nemají v církvi úřad, ale oba stavy byly chápány velmi propojeně. Jak si u něho můžeme všimnout, když zdůvodňuje laikům, proč by se neměli podruhé ženit, používá k tomu příkaz platný pro biskupy: „Cožpak nejsme, také my laici kněžími?... To, co tvoří rozdíl mezi hierarchií (ordo) a lidem (plebs), je autorita církve a předsednictví ve shromážděních. Tam kde není klérus přítomen, obětuješ ty, křtíš ty, jsi svým vlastním knězem. Vždyť tam, kde jsou tři, je církev.“³²

Co se týká konkrétní služby laiků při liturgii, nemáme z této doby žádné konkrétní prameny, ale je velmi pravděpodobné vzhledem k tomu, že nebyl velký rozdíl mezi laiky a představnými, že se laici aktivně podíleli na liturgii. Jelikož se křesťané scházeli k bohoslužbám v domech členů církevní obce, tak se dá předpokládat, že k tomuto účelu musel někdo místo v domě připravit, stejně tak musel někdo připravit agapé, které následovalo po lámání chleba a bylo víceméně součástí liturgie. Mimo to z příběhu o svatém Tarsiciovi³³ († asi 257), lze vyvodit, že i rozdávání eucharistie bylo v případě nutnosti svěřováno laikům a v tomto případě dokonce velmi mladým.

³⁰ Srov. ADAM, Adolf. *Liturgika: křesťanská bohoslužba a její vývoj*. s. 30–32

³¹ NEUNER, Peter. *Laici a klérus? Společenství Božího lidu*. s. 36

³² Tamtéž

³³ Dle legendy, byl sv. Tarsicius mladý chlapec, který se během pronásledování, po bohoslužbě v katakombách dobrovolně přihlásil, že donese eucharistii vězňům a nemocným. Biskup se rozhodl, že tak učiní, protože bude nenápadný. Tarsicia, ale cestou potkali jeho vrstevníci a chtěli vědět, co to schovává, ale on celou dobu chránil eucharistii i přesto, že ho bili a to tak, že ho umlátili k smrti. (Srov. CHLUMSKÝ, Jan. Sv. *Tarsicius* [online]. [cit. 2016-03-20]. Dostupné z: <http://catholica.cz/?id=3732>)

2. 5. 2 Raný středověk (4. – 6. století)

Toto období je nejvíce ovlivněno vydáním Ediktu milánského (313), kterým získalo křesťanství svobodu a rovnoprávnost s ostatními náboženstvími. Dalším významným posunem bylo vyhlášení křesťanství jako státního a jediného povoleného náboženství roku 380. Biskupové měli stejné postavení jako nejvyšší státní úředníci, z čehož vyplývalo, že jim byla prokazována velká úcta, s tím také souvisel úřednický oděv doplněný o insignie, jako štóla, palium, ze kterého se později vyvinulo liturgické oblečení.

Tím, jak se z představitelů církve stávali úředníci, tedy nový stav – klérus, jsou laici definováni tak, že nepatří ke stavu kléru. I přes toto vymezení se kléru vůči laikům, je vliv laiků v církvi stále velký. Byla zde velká spoluúčast celé církevní obce při výběru a volbě představených. „*Papež Lev I. předepsal v roce 458/459: ‚Nikoho nelze ordinovat na biskupa proti vůli křesťanů a bez jejich výslovného přání; ‚vždyť ‚kdo má předsedat všem, musí být ode všech zvolen.‘*“³⁴ Biskupská služba byla chápána jako služba pro lid, Chalcedonský koncil v roce 451 dokonce stanovil, že nemůže být biskup nebo kněz ordinován absolutním způsobem. To znamená, že muselo být vždy předem známo, v jaké církevní obci bude svoji službu vykonávat, jinak by bylo svěcení nejen nedovolené, ale dokonce neplatné.³⁵

Návštěvy nedělních bohoslužeb usnadnilo vyhlášení „ctihodného dne Slunce“ císařem Konstantinem v roce 321 za den pracovního klidu. V této době vznikají vlivem velkých církevních center různé bohoslužebné rity. Základní rozdělení těchto ritů je na východní – orientální a západní, dále se budeme věnovat krátkému přehledu západních liturgií.

V západní liturgii můžeme rozlišit dva základní typy liturgie, a to severoafricko – římskou a galskou.

O severoafrické liturgii se nejvíce dozvídáme ze spisů Augustina z Hippo (†430). Pravděpodobně již od začátku byla liturgickým jazykem této liturgie latina, na rozdíl od Říma, kde se zpočátku používala řečtina a latina, se začala používat až v průběhu čtvrtého století. Neexistovaly zde jednotné texty, ale každý biskup mohl užívat vlastních textů, ovšem museli si je nechat prověřit od znalců z řad spolubratří. I přes tyto rozdíly mezi

³⁴ NEUNER, Peter. *Laici a klérus? Společenství Božho lidu*. s. 43

³⁵ Srov. Tamtéž s. 44

jednotlivými biskupstvími je celková struktura, především eucharistie a liturgického roku v podstatě shodná s liturgií římskou.

O římské liturgii se mnohé detaily dozvídáme již z pramenů ze 4. až 6. století, ale vlastní liturgické texty se dochovaly až z druhé poloviny šestého století. Některé texty pravděpodobně pocházejí od papežů Lva I. (†461), Gelasia I. (†496) a Vigilia (†555). Největší zásluhy na uspořádání římské liturgie měl Řehoř I. (†604). Při římské mši se užívala jediná eucharistická modlitba (kánon) s tím, že se připouštěly pouze menší změny na několika málo místech.

Mezi galikánské liturgie se řadí všechny západní rity s výjimkou liturgie Říma a okolí. Společným rysem těchto liturgií je jejich ovlivnění východními rity, jejich latina je oproti Římu rozvláčnější a barvitější a ceremoniál dramatičtější. Modlitby se obracejí na rozdíl od římské liturgie častěji přímo na Krista a to v důsledku boje proti arianismu.

Rozlišujeme:

Liturgii starošpanělskou – západogótskou – mozarabskou

Liturgii starogalskou – galikánskou – užívaná v Galii – díky neexistenci významného sjednocujícího centra obsahuje mnoho místních zvláštností.

Liturgie keltská – používána Iry, Skoty a Velšany – mnoho se z ní nedochovalo, byla silně ovlivněna liturgií starošpanělskou, starogalskou, ale i římskou. Důležitou památkou je *Stowský misál* z osmého až desátého století.

Liturgie milánská – užívá se dodnes v milánské církevní provincii. Jelikož se začala v osmém století odvolávat na svatého Ambrože, říká se jí také ambroziánská. Její původ není zcela známý, snad má stejné prapůvodní formy jako liturgie římská, se kterou má téměř stejný kánon, ale jinak má mnoho společného s liturgií galikánskou.³⁶

2. 5. 3 Vrcholný středověk

Severně od Alp dohází v průběhu sedmého století k vzájemnému ovlivňování římské a galsko-francké liturgie. Tím jak se zvyšovala vážnost římské církevní obce založené apoštolem Petrem má větší vliv i římská liturgie, kterou navíc zákony podpořil

³⁶ Srov. ADAM, Adolf. *Liturgika: křesťanská bohoslužba a její vývoj*. s. 41

nejprve král Pipin v roce 754 pro celou svou říši a jeho dílo dovršil Karel Veliký v letech 785–786.

Římské liturgické knihy neobsahovaly téměř žádné popisy toho jak má bohoslužba probíhat. Proto na severu vznikají řády – „Ordines“ – dnešní rubriky nebo ceremoniály. Nejvýznamnější je liturgická kniha sepsaná kolem roku 950 v benediktýnském klášteře sv. Albána v Mohuči, které se později říká „Římsko-germánský pontifikál“. Tato kniha se v druhé polovině 10. století dostává do Říma, kde se z ní, dalších galsko-franckých spisů a Římské liturgie stává „liturgie římské kurie“, která se stává jednotnou liturgií celého Západu. Rozšíření římské liturgie bylo docíleno až ve 13. století především zásluhou františkánů.

V této době také dochází ke vzniku „úplných misálů“, které umožňují takzvanou „soukromou mši“, bez lektora a pěveckého sboru. Toto bylo ještě umocněno rozdělením liturgického prostoru mřížkou a tak se stává liturgie především záležitostí kléru. Lidé však chtěli více vidět to, v co věří, a proto se po roce 1200 poprvé používá pozdvihování konsekrované hostie v průběhu mše svaté. Častější jsou výstavy konsekrované hostie a to časem i během celé mše. Z důvodu této většinou až úzkostné úcty k eucharistii přestávají věřící přijímat eucharistii. Také se změnila praxe podávání eucharistie, z přijímání na ruku na přijímání do úst a bylo zrušeno do té doby běžné přijímání z kalicha. Na IV. Lateránském koncilu (1215), byla zavedena povinnost alespoň jednou ročně přijímat eucharistii.³⁷ Vše nejen v církvi patřilo klerikům a v případě, že vzešly od laiků nějaké nové impulzy, tak si je klérus přivlastnil. Nakonec kněžstvu připadlo i vzdělávání, čímž se laici stali laiky i v obecném smyslu tohoto výrazu, tedy neodborníky, těmi, kteří nemají zvláštní vzdělání.³⁸

2. 5. 4 Po Tridentuském koncilu

Tridentuský koncil, který se konal v letech 1545-1563 s několika přerušeními, reagoval především na reformaci, respektive na výtky reformátorů. V závěru koncilu se projednávala také změna v liturgii, byla snaha zbavit se všech nešvarů z minulých let (bylo jich sepsáno asi šest stran), ale vzhledem k časové tísně se jimi koncil zabýval jen minimálně. Výsledkem bylo, že byl pověřen papež, aby s pomocí odborníků sestavil nový

³⁷ Srov. ADAM, Adolf. *Liturgika: křesťanská bohoslužba a její vývoj*. s. 45

³⁸ Srov. NEUNER, Peter. *Laici a klérus? Společenství Božího lidu*. s. 65

katechismus a nově vydal všechny liturgické knihy. Po vydání nových liturgických knih – Římský breviář (1568), Římský misál (1570) a Římský katechismus (1566), byly k těmto knihám vydány doprovodné buly, které stanovily, že jsou tyto knihy obecně závazné a také to, že se v nich nikdy nesmí nic měnit, ani k nim přidávat nebo ubírat. Výjimkou byly diecéze a komunity, které mohly prokázat, že se jejich liturgie používá alespoň 200 let. Liturgickým jazykem nadále zůstává latina.³⁹

Účast laiků na liturgii je velmi pasivní, spočívá pouze ve vyslechnutí si kázání a sledování nesrozumitelné liturgie, i když podle koncilu měla být alespoň o svátcích liturgie vysvětlována. Největším přínosem pro lidovou zbožnost byl lidový zpěv. Lidový zpěv z kancionálů v národních jazycích se nejprve používal mimo mši svatou, při různých pobožnostech a procesích, ale později pronikl i do mše.⁴⁰ *Mohučský „Cantual“ z roku 1605 počítá už s německými zpěvy při graduále⁴¹, po proměňování, k Agnus Dei a k přijímání.⁴²* Jinak bylo rozdělení úloh jasné, na jedné straně církev učící a na druhé slyšící a poslušná. Což se projevilo i v církevním právu, kdy laici měli jediné právo, nechat o sebe pečovat klérus v duchovní oblasti a vykonávat pouze přesně ohraničené funkce definované církevní vrchností.⁴³

Tím, jak klérus začal v době osvícenství ztrácet vládu nad vyučováním, a to především v teologii a filosofii, projevilo se to se zpožděním i v církevním prostředí v 19. století. Jelikož se v této době církev nedokázala vyrovnat s rozvojem vědy a techniky, a proto převážně vše nové odmítala⁴⁴, tak se tohoto problému ujali laičtí teologové a filosofové. Ne že by se někteří duchovní také nesnažili vyrovnat se s novou dobou, ale byl zde velký problém v tom, že byli vystaveni různým disciplinárním trestům od svých nadřízených, čemuž se laici snadněji vyhnuli. Čím více ztrácela církev svoji moc vůči okolnímu světu, tím více se snažila upevnit si moc uvnitř církve, což vyvrcholilo na I. vatikánském koncilu (1870) vyhlášením dogmatu o neomylnosti papeže.

³⁹ Srov. ADAM, Adolf. *Liturgika: křesťanská bohoslužba a její vývoj*. s. 48-49

⁴⁰ Srov. Tamtéž s. 50

⁴¹ Graduále je jedna z antifon užívaných coby zpěv spojující obě hlavní mešní čtení z Písma svatého. Mělo být zpíváno latinsky, ovšem v českých zemích byl jeho latinský text většinou přečten knězem, zatímco věřící zpívali příslušnou sloku mešní písně nazvanou rovněž Graduále a vyjadřující vděk za zjevení Písma svatého a odhodlání podle Písma žít. (Srov. *Graduále* [online]. [cit. 2016-03-28]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Gradu%C3%A1le>)

⁴² ADAM, Adolf. *Liturgika: křesťanská bohoslužba a její vývoj*. s. 50

⁴³ Srov. NEUNER, Peter. *Laici a klérus? Společenství Božského lidu*. s. 72

⁴⁴ „Syllabus papeže Pia IX. z roku 1864 představuje svým odmítnutím všech moderních proudů a idejí a odsouzením všech snah smířit církev s pokrokem vrchol a souhrn této ghettizace církve.“ (NEUNER, Peter. *Laici a klérus? Společenství Božského lidu*. s. 73)

Koncem 19. a začátkem 20. století můžeme v Evropě pozorovat snahy o liturgickou reformu, takzvané liturgické hnutí. Ve Francii je neznámějším představitelem Prosper-Louis Pascal Guéranger (†1875), který se zabýval historií liturgie především v prvních stoletích a kladl také důraz na Písmo svaté. Kladl velký důraz na církevní tradici, proto bojoval proti novogalikánské liturgii a prosazoval ve Francii liturgii římskou. Zastával názor, že by měla být liturgie slavena pouze v latině. Zasloužil se o obnovu liturgického zpěvu při bohoslužbě.⁴⁵ Guéranger se svou prací zasloužil o větší zájem o liturgii, ale s laiky moc nepočítal, natož aby se směli k liturgii vůbec vyjadřovat. „Podle Guérangera je liturgie ‚svou povahou více než Písmo svaté vyhrazené kléru‘. ‚Liturgické knihy jsou určeny pro kněze... Věřící si tedy v žádném případě nemohou stěžovat, že se jim upírá co pro ně nebylo napsáno.‘“⁴⁶

V Německu byla důležitá beuronská kongregace, která se stala centrem, kde se zkoumala a slavila liturgie. Pro pozdější vývoj liturgie byly důležité překlady misálu do národních jazyků pro laiky – takzvané „misálky“. První takový překlad do němčiny vytvořil právě beuronský mnich Anselm Schott (†1896) v roce 1884.⁴⁷

Důležitý impuls pro větší zapojení laiků do liturgie dal Pius X. V roce 1905 dekretem *Sacra Tridentina synodus*, vyzývá věřící k častějšímu přijímání a kněze nabádá k tomu, aby je v tom podporovali. Dalším dekretem z roku 1910 *Quam singulari* stanovil, že k prvnímu svatému přijímání mohou přistupovat i děti, když začnou užívat rozumu, tedy kolem sedmého roku. Navíc se také zasloužil o reformu duchovní hudby, kdy mimo jiné doporučoval používání gregoriánského chorálu pro prostý lid.⁴⁸

Po první světové válce došlo opět k velkému rozmachu liturgického hnutí. Z této doby připomeňme Romana Guardiniho (†1968) a Pia Parsche (†1954). V menších skupinkách se sloužily mše „recitované“, které sloužil kněz „versum populum“ tváří k lidu a měly dialogický charakter, kdy lidé odpovídali latinsky; z těchto mší se vyvinula mše společná, kde kněz se modlil latinsky a někdo předříkával text v národním jazyce a některé části se všichni modlili společně. Došlo také k dalšímu využívání hudby, která

⁴⁵ Srov. POLC, Jaroslav. V. *Posvátná liturgie*. Řím: Křesťanská akademie, 1981. s. 140-147

⁴⁶ ADAM, Adolf. *Liturgika: křesťanská bohoslužba a její vývoj*. s. 53

⁴⁷ Srov. Tamtéž s. 54

⁴⁸ Srov. POLC, Jaroslav. V. *Posvátná liturgie*. s. 124-125

se stávala součástí liturgie. Tyto aktivity se však všem nelíbily a byly odmítány jako nepřijatelné. Během druhé světové války dochází ke krizi liturgického hnutí.⁴⁹

Ke konci druhé světové války a po jejím skončení začal Pius XII. uvažovat o svolání všeobecného koncilu (dokončení I. vatikánského). Kvůli liturgickým změnám zřídil komisi, která měla zajistit všechny podklady pro možný sněm. Koncil nakonec svolán nebyl, ale přesto se papež rozhodl učinit některé kroky pro změnu liturgie sám. Nechal vytvořit nový liturgický překlad Bible z původních biblických jazyků, nikoliv z Vulgáty⁵⁰. Důležité bylo vydání encykliky *Mediator Dei* z roku 1947, kterou Pius XII. schválil většinu liturgických snah liturgického hnutí. V padesátých letech dvacátého století došlo ke schválení mnoha národních rituálů, které užívaly národních jazyků. Liturgie se stává pro laiky srozumitelnou a mohli se jí aktivně účastnit modlitbami a zpěvem. Kromě zpěváků zde mnoho liturgických služeb vykonávaných laiky není.

V této době se také začíná hodně mluvit o apoštolátu laiků, šlo především o výpomoc duchovním při správě farností, v charitativní a sociální práci a vyučování. Je to způsobeno tím, že začíná ubývat kněží a je třeba některé služby svěřit laikům. Nelze mluvit zcela o liturgických službách, i když některé s liturgickými velmi souvisí. Například v příručce pro „Výpomoc laiků v duchovní správě“⁵¹ jsou uvedeny v kapitole o tom, jak se starat o umírající, jak je v posledních chvílích života doprovázet modlitbou a také pokud není umírající pokřtěný, jakým způsobem může laik křest provést.⁵²

2. 5. 5 II. vatikánský koncil

Když Jan XXIII. 25. ledna 1959, necelé tři měsíce po svém zvolení, vyhlásil své rozhodnutí o svolání koncilu, bylo to pro všechny velké překvapení. „*Oznamuji vám s jistým pohnutím, ale současně s pokornou odhodlaností svůj návrh vyhlásit uspořádání dvou sněmů – synody římské diecéze a všeobecného koncilu obecné církve.*“⁵³ Všichni

⁴⁹ Srov. ADAM, Adolf. *Liturgika: křesťanská bohoslužba a její vývoj*. s. 56-57

⁵⁰ *Vulgata* – překlad Bible vytvořený sv. Jeronýmem po roce 382, který nahradil různé překlady své doby. Na Tridentském koncilu byla 1546 postavena na roveň originálu (Srov. *Vulgata* [online]. [cit. 2016-03-28]. Dostupné z: <http://www.iencyklopedie.cz/vulgata/>)

⁵¹ STORK, Alois, *Výpomoc laiků v duchovní správě – příručka pro pomocníky ve farnostech*. Hradec králové: Družstevní knihtiskárny, 1947.

⁵² Srov. Tamtéž s. 46-54

⁵³ ALBERIGO, Giuseppe. *Stručné dějiny II. vatikánského koncilu*. Brno: Barrister & Principal, 2008. ISBN 978-80-7364-047-7. s. 13

očekávali, že bude jeho pontifikát pouze přechodný vzhledem k jeho věku – bylo mu už 78 let.⁵⁴

V červnu roku 1960 byly ustanoveny komise, které měly připravit podklady pro sněm, mezi těmito komisemi byla i komise liturgická. Otázky, kterými se měla komise zabývat, byly vzdělávání kněží a laiků v liturgii, činná účast věřících na liturgii, zavedení národních jazyků, reforma mešních obřadů, koncelebrace, svátosti, breviář, posvátná hudba, liturgický oděv, chrámové stavby, posvátné umění, liturgický rok a další. Asi největší spory při přípravě podkladů vyvolalo užívání národních jazyků při liturgii, kde hrozilo úplné vyškrtnutí tohoto bodu z jednání. K dalšímu problému došlo, když byla předloha pro sněm upravována komisí pro úpravu předloh, tak tato komise vyškrtla podstatné části a v tomto znění nechala dokument schválit. Což se samozřejmě liturgické komisi nelíbilo a na koncil předložila i svůj původní text, který byl nakonec schválen jako výchozí dokument pro další jednání.⁵⁵

Koncil byl zahájen 11. října 1962 a okamžitě začala vlastní práce sněmu. Jako první byla na sněmu řešena právě otázka posvátné liturgie. I zde, jako v přípravné komisi, vyvolalo největší debatu zavedení národních jazyků v liturgii. Zpočátku převládaly argumenty zastánců latiny, ale po vystoupení kardinála Eugena Tisseranta (†1972), který poukázal na to, že už byla v historii liturgie přeložena do národních jazyků v díle svatých Cyrila a Metoděje a také schválena Svatým stolcem, tyto argumenty ztratily svou sílu. Tímto prohlášením získal většinu koncilních otců pro užívání národních jazyků v liturgii.⁵⁶

Jan XXIII. zemřel 3. června 1963, čímž byl sněm na čas přerušeno. Novým papežem byl však již 21. června zvolen Pavel VI., který 29. září sněm opět zahájil. V den 400. výročí ukončení Tridentského sněmu 4. prosince 1963, byly předloženy ke schválení dva dokumenty, konstituce o posvátné liturgii a dekret o hromadných sdělovacích prostředcích. Pro schválení konstituce bylo 2147 Otců, proti pouze 4. Pavel VI. schválil konstituci slovy:⁵⁷ „*Ve jménu Nejsvětější a nerozdílné Trojice Otce, Syna i Ducha svatého dekrety právě přečtené se líbily Otcům tohoto posvátného platně svolaného všeobecného druhého vatikánského sněmu. A My apoštolskou mocí Kristem nám svěřenou spolu*

⁵⁴ Srov. ALBERIGO, Giuseppe. *Stručné dějiny II. vatikánského koncilu*. s. 13-14

⁵⁵ Srov. POLC, Jaroslav. *V. Posvátná liturgie*. s. 210-216

⁵⁶ Srov. Tamtéž s. 219-235

⁵⁷ Srov. Tamtéž s. 298-300

s ctihodnými Otcí v Duchu svatém to schvalujeme, rozhodujeme a ustanovujeme, a co takto sněm ustanovil, k Boží slávě přikazujeme vyhlásit.“⁵⁸ *Konstituce o posvátné liturgii – Sacrosanctum Concilium* mimo jiné přiblížila liturgii laikům, především díky možnosti zavést národní jazyky a také zjednodušením obřadů.

Pro službu laiků v liturgii je dalším důležitým dokumentem II. vatikánského koncilu *Věroučná konstituce o církvi – Lumen gentium* (Světlo národů), která byla schválena 21. listopadu 1964.⁵⁹ Církev je zde představena jako tajemství, to znamená, že není určitou institucí, ale je všude, kde se hlásá Boží slovo a udílejí se svátosti, což je možné v různých strukturách.⁶⁰ Otázka laiků je rozvinuta v druhé kapitole Boží lid, kde se mimo jiné mluví o všeobecném kněžství. „*Kristus Pán, velekněz vybraný z lidí, z nového lidu, udělal (...) královský národ a kněze Boha, svého Otce (Zj 1,6). Vždyť pokřtění jsou svým znovuzrozením a pomazáním od Ducha svatého posvěcení na duchovní chrám a na svaté kněžstvo, aby každým skutkem jako křesťané přinášeli duchovní oběti a hlásali mocné činy toho, který je ze tmy povolal ke svému podivuhodnému světlu. Ať proto všichni Kristovi učedníci setrvávají v modlitbách a společně chválí Boha, ať sami sebe nabízejí jako oběť živou, svatou, milou Bohu; ať všude ve světě vydávají svědectví o Kristu a těm, kdo se na to ptají, ať zdůvodňují, proč mají naději na věčný život.*“⁶¹ , Třetí kapitola konstituce se věnuje hierarchii a biskupskému úřadu a za ní následuje čtvrtá kapitola, která nese název „Laici“. Již z úvodu vyplývá, že laik je vnímán jako součást Božího lidu: „*všechno co bylo řečeno o Božím lidu, se vztahuje stejně na laiky, řeholníky i kleriky*“.⁶² Tato základní rovnost pramení z bratrství v Kristu, protože jsme všichni děti Boží. Tedy i ti, kdo jsou ustanoveni k posvátné službě.⁶³ V jednatřicáté kapitole je napsáno, kdo je laikem v tomto dokumentu. „*Slovem laik se zde označují všichni věřící křesťané mimo členy stavu duchovenského a stavu řeholního, právně uznaného v církvi; tedy věřící křesťané, kteří – když byli křtem přivtěleni ke Kristu a učiněni Božím lidem, a tak se stali svým způsobem účastnými Kristova úřadu kněžského, prorockého a královského – vykonávají svým podílem poslání celého křesťanského lidu v církvi a ve světě.*“⁶⁴ Třiatřicátá kapitola se

⁵⁸ POLC, Jaroslav. V. *Posvátná liturgie*. s. 300

⁵⁹ Srov. ALBERIGO, Giuseppe. *Stručné dějiny II. vatikánského koncilu*. s. 109

⁶⁰ Srov. NEUNER, Peter. *Laici a klérus? Společenství Božího lidu*. s. 90

⁶¹ LG 10

⁶² LG 30

⁶³ Srov. LG 32 a 37

⁶⁴ LG 31

věnuje apoštolátu laiků, který je chápán jako účast i na vlastním spásném poslání církve, která pramení ze svátostí křtu a biřmování. Kromě tohoto všeobecného apoštolátu mohou být někteří laici povoláni k bližší spolupráci s hierarchickým apoštolátem.⁶⁵

Po skončení II. vatikánského koncilu bylo vydáno mnoho dokumentů a knih, které více či méně naplňovaly výzvy Otců toho koncilu. Především došlo k vydání nového Římského misálu (1970) a to nejen v latině, ale především v mnoha národních jazycích, včetně češtiny (1983). Postupně byly vydávány i další liturgické knihy jako: lekcionář, breviář, různé rituály, mnoho dalších. Neméně důležité bylo také vydání nového kodexu kanonického práva v roce 1983, který také reflektoval změny v církvi po koncilu. Především došlo k tomu, že zde přibyla práva a povinnosti laiků, včetně práva laiků na teologické vzdělání. Laikům mohou být svěřovány církevní úřady a úkoly na které mají právo.⁶⁶ „*Laici, kteří jsou schopnými, jsou vhodni, aby obdrželi od posvátných pastýřů pověření k těm církevním úkolům a službám, které mohou podle předpisů práva vykonávat.*“⁶⁷

Přesto, že se v koncilních dokumentech nikde u laiků nerozlišuje mezi ženami a muži, v praxi není vždy ženám dovoleno vykonávat všechny služby jako mužům. Příkladem může být trvalý akolytát a lektorát, případně to, že má být dávána přednost chlapcům před dívkami při ministrování. V této oblasti můžeme vidět v poslední době posun v rozhodnutích papeže Františka, který nechal v lednu 2016 změnit rubriku v Římském misálu, která upravuje obřad mytí nohou tak, že nemusí být pro tento obřad vybráni pouze muži. „*Rozhoduji proto, aby byla změněna rubrika, podle níž lidé zvolení pro přijetí mytí nohou musí být muži nebo chlapci, a to tak, že od nynějška budou moci pastýři církve vybrat účastníky obřadu mezi všemi členy Božího lidu.*“⁶⁸ Píše papež František v listu adresovaném prefektovi Kongregace pro bohoslužbu a svátosti kardinálovi Robertu Sarahovi.

⁶⁵ Srov. LG 33

⁶⁶ Srov. *Kodex kanonického práva*. Praha: ZVON, 1994. ISBN 80-7113-082-6. (dále jen CIC) kán. 208-231

⁶⁷ CIC kán. 228 §1

⁶⁸ MLÉČKA, Ondřej. *Změny v obřadu mytí nohou na Zelený čtvrtek*. [online]. [cit. 2016-03-30]. Dostupné z: <http://www.cirkev.cz/archiv/160122-zmeny-v-obradu-myti-nohou-na-zeleny-ctvrtek>

3 Služby laiků

Účast laiků na liturgii vychází především z jejich podílů na „královském kněžství“, který získali při křtu, jak to připomínají otcové II. vatikánského koncilu: „*Matka církve si velmi přeje, aby byli všichni věřící vedeni k plné, uvědomělé a aktivní účasti na liturgických úkonech, jak ji vyžaduje sama povaha liturgie. K takové účasti je křesťanský lid jako „vyvolený rod, královské kněžstvo, národ svatý, lid patřící Bohu jako vlastnictví“ (1 Petr 2,9; srov. 2,4-5) mocí křtu oprávněn i zavázán.*“ Je také nutné, aby si klérus uvědomoval, že i na něm záleží, zda budou laici přistupovat k liturgii aktivně: „*Tuto plnou a aktivní účast všeho lidu je třeba při obnově a pěstování posvátné liturgie mít co nejvíce na zřeteli. Je to první a nezbytný zdroj, ze kterého mají věřící čerpat skutečně křesťanského ducha. Proto se mají duchovní správcové o takovou účast na liturgii svědomitě snažit v celé pastorační činnosti patřičným poučováním.*“⁶⁹

3.1 Laické služby při slavení eucharistie

Služby laiků při eucharistii jsou popsány ve třetí kapitole *Všeobecných pokynů k římskému misálu*, pod názvem „Zvláštní služby“. Jsou rozděleny do dvou skupin, a to Služby ustanoveného akolyty a lektora a Ostatní služby. K ostatním službám patří: žalmista, schola, varhaník, sakristián, komentátor a v neposlední řadě ceremoniář.⁷⁰

3.1.1 Akolyta

Slovo akolyta je z řeckého akolythos – „druh na cestě“, „ten, který následuje“, nebo v širším smyslu „ten, kdo slouží“.⁷¹ *Akolyta je ustanoven k službě oltáře a k pomoci knězi a jáhnovi. Zvláště je mu svěřeno přichystat oltář a posvátné nádoby, a je-li to nutné, podávat věřícím Eucharistii, jejímž je mimořádným přísluhovatelem.*⁷²

Liturgická služba akolyty je v církvi již od konce třetího století, kde ji stejně jako dnes vykonávali laici. Později tuto službu mohli vykonávat pouze muži s nižším svěcením, většinou jako předstupeň vyšších svěcení (podjáhen, jáhen, kněz). Po

⁶⁹ SC 14

⁷⁰ Srov. *Všeobecné pokyny k Římskému misálu*. Praha: ČBK, 2003. (dále jen IGMR) 98-106

⁷¹ Srov. *Akolyta* [online]. [cit. 2016-03-28]. Dostupné z: <http://www.iencyklopedie.cz/akolyta/>

⁷² IGMR 98

II. vatikánském koncilu Pavel VI. rozhodl v Motu proprio *Ministeria quaedam* z roku 1972 o zrušení nižších svěcení a jejich převodu na služby.

Podle kanonického práva může být řádně ustanoveným akolytou muž, který splní předepsaný věk a splňuje požadavky příslušné biskupské konference. Povinností akolyty je také zúčastnit se přiměřené formace, potřebné pro tuto službu.⁷³ V českých diecézích není většinou udělován akolytát trvale, ale pouze na určité časové období, většinou pěti let, po uplynutí této doby je opět prodloužen. V takovémto případě akolyta mívá pověření pouze pro určité místo, většinou konkrétní farnost. Trvalý akolytát bývá většinou udělován pouze kandidátům jáhenského svěcení. V tomto případě obřadu ustanovení akolytou předsedá biskup, který při tomto obřadu požehná kandidátům k jejich službě a předá jim misku s hostiemi, případně kalich s vínem.

Akolyta může při mši svaté vykonávat následující služby. V případě, že se koná na začátku mše původ, nese v čele kříž v doprovodu dvou přísluhujících se svícemi. Při bohoslužbě příslužuje knězi, nebo jáhnovi, tím že drží knihu, nebo jinou službou. Není-li přítomen jáhen, připraví korporál, purifikatorium, palu, kalich a misál na oltář. Pomáhá knězi přebírat dary od zástupců lidu. Předává knězi kadidelnici, okuřuje kněze a lid. Je-li to nutné, jako mimořádný přísluhovatel podává eucharistii. V případě, že se podává pod obojí způsobou, podává z kalichu, nebo drží kalich pro namáčení. Pokud je méně akolytů a nemohou zastávat všechny tyto služby, což je obvyklé, má akolyta vykonávat ty důležitější a ostatní přísluhující vykonávají méně důležité služby místo něho.⁷⁴

Mimo mši svatou může akolyta zastávat tyto služby. Donášet eucharistii nemocným, kteří se nemohou účastnit mše svaté. Donášet viatikum umírajícím. Konat výstav Nejsvětější svátosti, ale není mu dovoleno udělovat požehnání Nejsvětější svátostí.⁷⁵

⁷³ Srov. CIC kán. 230-231

⁷⁴ Srov. IGMR 187-193

⁷⁵ Srov. *Svaté přijímání a úcta eucharistie mimo mši*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001. s. 56

3. 1. 2 Lektor

Slovo „lektor“ je z latinského „lector“ – čtenář. „*Lektor je ustanoven k předčítání z Písma svatého, kromě evangelia. Může také pronášet úmysly v přímluvách, a není-li přítomen žalmista, může pronášet i žalm mezi čteními.*“⁷⁶

Tato z počátku příležitostně vykonávaná služba se stala brzy úřadem a začala následně náležet kléru. Bylo to jediné nižší svěcení, které se prosadilo ve všech ritech i na Východě. Poté, co bylo předčítání evangelia vyhrazeno kněžím a jáhnům a předčítání epištol podjáhnům, tak tato služba zanikla. Od desátého století se stává pouze jedním z formálních stupňů před kněžským svěcením. Obnova této služby pro laiky nastala stejně jako u akolytátu listem Pavla VI. *Ministeria quaedam*.⁷⁷

Dle kanonického práva mohou službu řádně ustanoveného lektora vykovávat pouze muži, stejně jako službu akolyty. Avšak dočasně mohou být konkrétními liturgickými úkoly pověřeni vhodní laici, tedy i ženy. V praxi k ustanovení služby řádného lektora dochází pouze u kandidátů jáhenství. Zde je pak obdobný obřad vedený biskupem jako u ustanovení akolyty s tím rozdílem, že je kandidátovi předáván lekcionář.

Služby, které má konat lektor při mši, jsou následující. Není-li přítomen jáhen, může nést v průvodu evangeliář. Čte čtení před evangeliem, pokud není žalmista, přednáší žalm po prvním čtení. Není-li přítomen jáhen, čte od ambonu přímluvy.

Jelikož ustanovení lektori většinou nejsou, rozdělují se jeho liturgické služby mezi ostatní přísluhovatele a ostatní věřící.

3. 1. 3 Hudební služby v liturgii

Vzhledem k tomu, že se hudební služby v liturgii velmi prolínají, jsou zařazeny všechny do jedné kapitoly. Těmito službami máme na mysli kantora, žalmistu, scholu, varhaníka. Zpěv a hudba patří do liturgie od samého počátku křesťanství, které převzalo zpěv nejprve z židovské liturgie, tedy především zpěv žalmů. Instrumentální hudba se začala také postupně využívat. Vstupem křesťanství do římské kultury se z liturgie začala stávat veřejná slavnost, tak i v hudbě šlo více o hudební provedení, než o slova samotná, jak tomu bylo na počátku. Ve středověku byla hudba spíše kulisou pro lid, který zpovzdálí

⁷⁶ IGMR 99

⁷⁷ Srov. BERGER, Rupetr. *Liturgický slovník*. Praha: Vyšehrad, 2008. ISBN 978-80-7021-965-2. s. 242

sledoval liturgii, ale nebyla součástí liturgie. Když už byla součástí liturgie, tak to byla záležitost kléru a ne laiků. Jak už bylo zmíněno dříve, ve dvacátém století se začal vracet do liturgie lidový zpěv. Úplnou součástí liturgie se stala hudba po II. vatikánském koncilu. Liturgické hudbě se věnuje jedna kapitola konstituce *Sacrosanctum Concilium*. „*Církevní hudební tradice představuje nedocenitelný poklad, který vyniká nad ostatní umělecké projevy především tím, že je to bohoslužebný zpěv, vázaný na slova liturgie, a tak tvoří nezbytnou nebo integrující součást slavné liturgie.*“⁷⁸

Jednotlivé služby související s hudbou v liturgii:

Žalmista – ten, kdo přednáší nebo zpívá žalm, nebo kantikum mezi čteními.⁷⁹

Kantor – předzpěvák a vedoucí scholy. Jeho úkoly jsou především zpívat žalm a řídit zpěv celé obce: nasazuje aklamace a intronuje zpěvy, zpívá invokace litaní a podobných střídavých zpěvů a další. Z těchto důvodů je důležité nejen to, aby byl dobrým hudebníkem, ale musí také dobře znát liturgii.⁸⁰

Varhaník – nejen, že je to ten, kdo hraje na varhany, ale často také zastává službu kantora. Z těchto důvodů jsou na něho kladeny stejné nároky jako na kantora a k tomu musí ještě dobře ovládat varhany.⁸¹

Schola – sbor zpěváků – doprovází liturgii společným zpěvem a pomáhá ostatnímu lidu se do liturgie zpěvem také zapojit.⁸²

Tyto hudební služby se podle místních okolností různě prolínají, nebo naopak rozdělují, podle toho kolik lidí se v této službě angažuje a také podle jejich schopností. Tyto služby mohou vykonávat jak ženy, tak muži.

„Protože je liturgie od samého počátku chválou, je zpěv výrazem radostné zvěsti a hymnu vykoupených, takže zpěvu spojenému s biblickým a svátostným slovem přísluší zvláštní význam. Zpěv však překonává hranice slova. Obec se nemůže lépe připodobnit žalmistovi, než právě jeho vlastním zpěvem: ‚Jásej Hospodinu celá země, dejte se do plesu, zpívejte a hrajte.‘ (Ž 98,4)“⁸³

⁷⁸ SC 112

⁷⁹ Srov. IGRM 102

⁸⁰ Srov. BERGER, Rupetr. *Liturgický slovník*. s.181

⁸¹ Srov. BERGER, Rupetr. *Liturgický slovník*. s. 525

⁸² Srov. IGRM 103

⁸³ RICHTER, Klemens. *Liturgie a život*. Praha: Vyšehrad, 2003. s. 55

3. 1. 4 Ministrant

Slovo „ministrant“ pochází z latinského „ministrantes“ – „sloužící“ – „služebník oltáře“ – pomocníci kněze při mši i mimo ni. Jako zvláštní služba vznikli, až když začali kněží sloužit soukromé mše a potřebovali někoho, kdo by jim odpovídal místo jiného kněze. Právě z důvodu, že vlastně nahrazovali kněze, měli to být mladí, nevinní chlapci, jejichž nevinnost měla být nejbližší kněžskému úřadu.

V dnešní době vykonávají ministranti nejružnější liturgické služby, ať ty které vykonávají místo akolytů či lektorů nebo mnoho dalších. Nejčastějšími službami ministrantů jsou: světloňoš (ceroferař), pomocník pověřený sbírkou, služby lektora, akolyty a další. Službu ministranta by měli přednostně vykonávat chlapci, podle instrukce Redemptionis Sacramentum: „*Je chvályhodné, aby se všude udržel osvědčený zvyk a aby byli přítomni chlapci nebo mladíci, označovaní jako „ministranti“, kteří by sloužili u oltáře po způsobu akolyty a přijímali podle svých schopností vhodnou katechezi o svých úkolech.*“⁸⁴, ale pokud je to biskupskou konferencí povoleno mohou ji vykonávat i děvčata.⁸⁵

3. 1. 5 Kostelník – sakristán

Kostelníkovi je svěřena péče o kostel. Srovnatelnou službou byla v historii služba ostiáře – dveřníka, který v rané církvi hlídal vchod do budovy, kde se shromažďovali křesťané. Později dohlížel na to, aby do shromáždění nevstupovali křesťané v nějakém církevním trestu.⁸⁶ Služba ostiáře byla součástí nižšího svěcení. A právě původní služby ostiářů postupně převzali laičtí kostelníci.⁸⁷

Mezi úkoly kostelníka patří péče o kostel zvenčí i zevnitř. Stará se o kostelní náčiní, přípravu liturgických rouch, otevírání a zavírání kostela, zvonění a další obdobné služby. Nejedná se tedy o zcela liturgickou službu, ale s liturgickými službami velmi těsně souvisí. Před II. vatikánským koncilem kostelníci často přísluhovali kněžím místo ministrantů, především ve všedních dnech. „*V obyčejných dnech (pokud je to možné,) máš při mši sv. přísluhovati v kostelním obleku samotném; v neděli a ve svátek vezmi přes*

⁸⁴ Redemptionis Sacramentum. ČBK, Praha, 2005. článek 47

⁸⁵ Srov. Tamtéž

⁸⁶ Srov. SUCHÁNEK, Drahomír a Václav DRŠKA. *Církevní dějiny: antika a středověk*. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-3719-5. s. 61

⁸⁷ Srov. BERGER, Rupetr. *Liturgický slovník*. s. 345

tento oblek na sebe ještě bílou plátěnou komží. To samé platí též o obleku ministrantů.“⁸⁸
Ale i dnes je kostelník často zároveň akolytou, nebo při nedostatku ministrantů slouží jako ministrant. Jelikož mezi služby patří příprava různých liturgických předmětů, měl by mít kostelník také velmi dobrou znalost liturgie. Službu kostelníka mohou zastávat jak ženy, tak muži.

3. 2 Služby laiků mimo slavení eucharistie

Liturgie není pouze slavení eucharistie, i když je tím nejdůležitějším. Existují i další liturgická slavení, do kterých se mohou zapojit laici.

3. 2. 1 Křestní a biřmovací kmotrovství

Křestní kmotrovství je jednou z nejstarších laických služeb v církvi. Kmotři sloužili jako garanti a pomocníci při křtu už v raném křesťanství. Když se začaly křtít malé děti, bylo zavedeno kmotrovství i zde. Kmotři při křtu dětí vývojem dokonce přebrali funkce rodičů, kteří se často ani křtu neúčastnili. Po oddělení biřmování od křtu do pozdějšího věku bylo zavedeno i biřmovací kmotrovství, kde bylo vhodné, aby to byl stejný kmotr jako při křtu, aby se poukázalo na spojitost křtu a biřmování jako iniciačních svátostí. V novověku bylo dokonce zakázáno, až na závažné výjimky, aby byl křestní a biřmovací kmotr rozdílný.

Po II. vatikánském koncilu došlo opět k tomu, že mají rodiče při křtu dítěte větší roli než kmotři, ale ti zde jsou jako svědci a ručitelé stále přítomni a bez nich je křest nemožný, pokud k tomu nejsou vážné důvody, především časová tíseň. Kmotrem může být každý biřmovaný křesťan, muž i žena.

3. 2. 2 Účast na modlitbě církve

Denní modlitba církve – Liturgie hodin je soubor biblických textů, hymnů, proseb a modliteb, který církev recituje v jednotlivých denních dobách. Tato modlitba je závazná pro ty, kdo přijali minimálně jeden ze stupňů kněžského svěcení a osoby zasvěceného života. Smyslem této modlitby je „posvěcení času“ a neustálý kontakt s Bohem

⁸⁸ POLANECKÝ, Vojtěch. *Katolický kostelník*. Praha, 1875. s. 21

prostřednictvím jeho zjevení v Písmu. „*Posvátné oficium je podle dávné křesťanské tradice sestaveno tak, aby Boží chvála posvětila celý průběh dne i noci. Když tento podivuhodný chvalozpěv důstojně přednášejí kněží a jiné církvi k tomu pověřené osoby nebo věřící, kteří se modlí schválenou formou s knězem, pak je to opravdu hlas Nevěsty, která promlouvá k Ženichovi, ba ještě více: je to modlitba, kterou Kristus spolu se svým Tělem přednáší Otci.*“⁸⁹

Po II. vatikánském koncilu došlo k reformě Denní modlitby církve – takzvaného breviáře. Tato reforma především zavedla možnost modlitby v národním jazyce a tím ji zpřístupnila i laikům. Laici se tak mohou modlit tuto modlitbu soukromě nebo společně s ostatními, jak laiky, tak kněžími. Ke společné veřejné modlitbě vyzývají také koncilní otcové v Konstituci o posvátné liturgii. „*Duchovní správcové ať se snaží o nedělích a větších svátcích konat v kostele společně modlitbu hlavních částí, zejména nešpor. I laikům se doporučuje, aby se modlili posvátné oficium buď s kněžími, nebo sami společně, nebo i jednotlivě.*“⁹⁰

3. 2. 3 Pobožnosti

Poslední v této práci popsanou možností jak se může laik zapojit do liturgie, ale rozhodně ne poslední, je účast na různých pobožnostech. Pobožnosti striktně vzato nejsou liturgií, ale i zmiňovaná konstituce je označuje jako „úkony ne přísně liturgické“, tedy je lze do liturgie počítat, i když s nižším významem, ale přesto jsou vřele doporučovány.⁹¹

Asi nejčastějšími pobožnostmi jsou: modlitba růžence, křížová cesta, mariánská (májová) pobožnost. Všechny tyto pobožnosti a i mnoho dalších mohou organizovat a řídit sami laici i bez kněze nebo jáhna a může na nich mít účast každý věřící.

⁸⁹ SC 84

⁹⁰ SC 100

⁹¹ Srov. SC 13

4 Závěr

Zjistili jsme, že pojem laik nebyl v liturgii vždy chápán zcela stejně, záleželo na tom, jak se vnímal v církvi Boží lid. V rané církvi se za součást Božího lidu považoval každý, kdo byl křtem přijat do společenství církve. Z tohoto důvodu byl laikem každý, včetně nositelů úřadu, který se začal formovat velmi brzy. Se vstupem církve do římského státního systému se používalo slovo „laik“ pro ty, kdo nemají v církvi žádný úřad, ale neznamená to, že nemají účast na životě církve.

Ve středověku došlo ke sjednocení liturgie a liturgickým jazykem se stala pouze latina, které lidé nerozuměli. Díky vzniku „úplných misálů“ byla umožněna „soukromá mše“ bez jakéhokoliv přispění lidu. Došlo tím k tomu, že se lidé na liturgii aktivně vůbec nepodíleli a raději chtěli vidět to v co věří, než se toho aktivně účastnit. Vzhledem k tomu, že kněží byli často i učitelé, lze říci, že byli laici opravdu ti, kdo nemají vzdělání. Po Tridentském koncilu se staly latinské liturgické knihy závazné pro celou církev, čímž se liturgie pro laiky stala ještě méně přístupnou. A to i přes doporučení koncilu, že má být liturgie laikům vykládána, což se ale často nedělo. Postupně začínal do liturgie pronikat lidový zpěv v národních jazycích, ale postavení laiků bylo stále zcela podřízené kléru. Laik měl pouze právo nechat o sebe pečovat v duchovní oblasti od kléru.

V době osvícenství se začali objevovat laičtí teologové a filozofové, kteří se snažili vyrovnat s celkovým rozvojem ve své době, narozdíl od církve, která stála stranou a vše nové odmítala. Koncem devatenáctého století začaly snahy o liturgickou reformu, která v počátcích s účastí laiků nepočítala, ale studiem Písma a církevní tradice se zasloužila o zvýšení zájmu o liturgii. Začaly se vydávat první „misálky“ pro laiky psané v národních jazycích, čímž začala být liturgie srozumitelnější pro všechny. Dalším impulzem pro účast laiků na liturgickém slavení byla výzva Pia X. k častějšímu přijímání a zpřístupnění eucharistie dětem. Po první světové válce bylo několik pokusů o zpřístupnění liturgie laikům, jako například mše „recitovaná“ sloužená tváří k lidu s některými texty v národním jazyce, ale byly často odmítány jako nepřijatelné. Tyto snahy navíc přibrzdila druhá světová válka. Přesto však po druhé světové válce Pius XII vydal encykliku *Mediator Dei*, kterou tyto snahy o změnu v liturgii podpořil. Veškeré tyto snahy o změnu v liturgii byly završeny na II. vatikánském koncilu, kde byla jako první dokument schválena konstituce *Sacrosanctum Concilium*, která povolila používání národních jazyků při mši, zjednodušila obřady a především očekávala „aktivní účast“ věřících na liturgii. Druhým významným dokumentem schváleným koncilem byla konstituce *Lumen*

Gentium, která pojednává o církvi. Důležité je, že zde je „Boží lid“ opět chápán jako všichni věřící. Stejně tak aktivní účast na liturgii je určena pro všechny na základě všeobecného kněžství, na kterém mají účast všichni pokřtění.

V duchu nejen těchto dvou dokumentů, ale i celého koncilu, byly vydány dokumenty a liturgické knihy, které popisují a upravují různé služby laiků při slavení liturgie. Nejvíce popsány službami v liturgických knihách jsou akolyta, lektor a některé hudební služby. Naopak služba ministranta není nikde definována, přestože je to asi nejčastější služba laiků při slavení eucharistie. Z popisu toho, co má kdo dělat při mši ve *Všeobecných pokynech k římskému misálu*, nabýváme dojmu, že se počítá s tím, že má každá farnost alespoň pět řádně ustanovených akolytů a dva lektory. Pouze v případě, že zde nejsou, mohou je nahradit ve většině služeb ostatní přísluhující, tedy ministranti. Dle našeho názoru tento styl definice pramení z toho, že akolytát i lektorát vznikly ze zrušených nižších svěcení a tím jsou více „privilegované“. Důležité však je, že i přes tyto formální nedostatky v definici existuje mnoho liturgických služeb pro každého, kdo chce sloužit Bohu.

Tato práce dokazuje, že mají laici mnoho příležitostí jak se zapojit nějakou službou do slavení liturgie a to jak při mši, tak mimo ni. Je dobré, aby všichni věřící nezapomínali na to, že by se měli „aktivně účastnit“ každého slavení liturgie, a to nejen výše popsány službami, ale především tím, že aktivně reagují svými odpověďmi při dialogu s předsedajícím a ne že jen bezmyšlenkovitě odpovídají. Například je dobré si uvědomit, že „Amen“ po eucharistické modlitbě by mělo být jasným se ztotožněním s tím, co kněz v této modlitbě říká.

Aktivní a uvědomělé prožívání liturgie prohlubuje a posiluje naši víru a společenství Božího lidu. Umožňuje nám zakoušet Boží přítomnost ve světě a v našem životě a dodává nám odvahu na cestě do Božího království, kde budeme mít účast na nebeské liturgii, jejímž podílem je liturgie pozemská. Proto bychom si měli stále znovu a znovu připomínat, co a především Koho oslavujeme a jakým způsobem to činíme.

Použitá literatura a prameny

Literární zdroje:

ADAM, Adolf. *Liturgika: křesťanská bohoslužba a její vývoj*. Praha: Vyšehrad, 2008.

ALBERIGO, Giuseppe. *Stručné dějiny II. vatikánského koncilu*. Brno: Barrister & Principal, 2008. ISBN 978-80-7364-047-7.

BERGER, Rupetr. *Liturgický slovník*. Praha: Vyšehrad, 2008. ISBN 978-80-7021-965-2

Kodex kanonického práva. Praha: ZVON, 1994. ISBN 80-7113-082-6.

Denní modlitba církve. 4. vydání. Kostelní Vydří: KNA, 2002. ISBN 80-7192-588-8.

Dokumenty II. vatikánského koncilu. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002.

Jeruzalémská bible: Písmo svaté vydané Jeruzalémskou biblickou školou. 1. české vyd. Překlad František X Halas, Dagmar Halasová. Praha: Krystal OP, 2009. ISBN 978-80-7195-289-0.

Katechismus katolické církve. Vydání druhé, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001.

NEUNER, Peter. *Laici a klérus? Společenství Božího lidu*. Praha: Vyšehrad, 1997. ISBN 978-80-7021-141-5.

POLANECKÝ, Vojtěch. *Katolický kostelník*. Praha, 1875.

POLC, Jaroslav. V. *Posvátná liturgie*. Řím: Křesťanská akademie, 1981.

Redemptionis Sacramentum. Praha: ČBK, 2005.

RICHTER, Klemens. *Liturgie a život*. Praha: Vyšehrad, 2003.

Spisy apoštolských otců. 3., rev. vyd. Překlad Ladislav Varcl, Jan Sokol. Praha: Kalich, 2004. ISBN 80-7017-003-4.

STORK, Alois, *Výpomoc laiků v duchovní správě – příručka pro pomocníky ve farnostech*. Hradec králové: Družstevní knihtiskárny, 1947.

SUCHÁNEK, Drahomír a Václav DRŠKA. *Církevní dějiny: antika a středověk*. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-3719-5.

Svaté přijímání a úcta eucharistie mimo mši. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001.

Všeobecné pokyny k Římskému misálu. Praha: ČBK, 2003.

Internetové zdroje:

Akolyta [online]. [cit. 2016-03-28]. Dostupné z: <http://www.iencyklopedie.cz/akolyta/>

Graduále [online]. [cit. 2016-03-28]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Gradu%C3%A1le>

CHLUMSKÝ, Jan. *Sv. Tarsicius* [online]. [cit. 2016-03-20]. Dostupné z: <http://catholica.cz/?id=3732>

MLÉČKA, Ondřej. *Změny v obřadu mytí nohou na Zelený čtvrtek* [online]. [cit. 2016-03-30]. Dostupné z: <http://www.cirkev.cz/archiv/160122-zmeny-v-obradu-myti-nohou-na-zeleny-ctvrtek>

Rituál [online]. [cit. 2016-03-19]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Ritu%C3%A1l>

Vulgata [online]. [cit. 2016-03-28]. Dostupné z: <http://www.iencyklopedie.cz/vulgata/>

Význam slova laik [online]. [cit. 2016-03-19]. Dostupné z: <http://www.slovník-cizich-slov.cz/laik.html>